

LIETUVOS RESPUBLIKOS LAIKINOJO SOLIDARUMO ĮNAŠO ĮSTATYMO PROJEKTO AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Dėl fiskalinių ir pinigų politikos priemonių, taikytų reaguojant į pasaulio ekonomiką sukrėtusią COVID-19 pandemiją, euro zonos šalių bankų sistemose susiformavo netipinis likvidžių lėšų perteklius. Jis tapo ypač didelis Lietuvoje, kur dėl didelio fiskalinio stimulo, teigiamo prekybos balanso ir bendros Europos Centrinio Banko (toliau – ECB) likvidumo stiprinimo politikos, šalies kredito įstaigose laikomų rezidentų įmonių ir gyventojų indėlių lygis ėmė augti sparčiausiai euro zonoje ir 2020–2022 metais ūgtelėjo net 52 procentus. Dėl to Lietuvos kredito įstaigų sektoriuje susikaupė 11 mlrd. eurų daugiau rezidentų indėlių nei jiems suteiktų paskolų, o susidariusį istoriškai didžiausią likvidumo perteklių bankai daugiausia laikė centrinio banko sąskaitoje.

Dėl Rusijos Federacijos pradėto karo Ukrainoje reikšmingai sustiprėjus infliaciniam procesams euro zonoje, ECB 2022 metais ėmėsi ryžtingai didinti pagrindines palūkanų normas vis dar esant neįprastai dideliame likvidaus turto lygiui bankų sistemose. Dėl tokios netikėtos ir netipinės situacijos, kai ECB pagrindinės palūkanų normos greitai pakilo ypač didelio likvidumo aplinkoje, kredito įstaigos, patirdamos tiesioginį paskolų palūkanų pajamų padidėjimą, turi ribotas paskatas didinti indėlių palūkanų normas, o už didelį likvidžių lėšų perteklių gauna netipinio dydžio palūkanų pajamas.

Pinigų politikos pokyčiai lemia greitai augančias EURIBOR palūkanų normas ir kredito įstaigų paskolų palūkanų pajamas, ypač šalyse, kur vyrauja kintamosios paskolų palūkanų normos. Lietuvoje apie 90 procentų paskolų gyventojams ir verslui suteikta taikant kintamąją palūkanų normą (dažniausiai 3, 6 arba 12 mėnesių EURIBOR). Dėl to, kylant EURIBOR, panašiu dydžiu auga ir Lietuvos kredito įstaigų turimų paskolų portfelio palūkanų norma, kuri 2022 metų gruodį siekė 4,27 procento.

Valstybės parama šalies ekonomikai pandemijos metu ne tik didino likvidumo lygį finansų sistemoje, bet ir mažino įmonių bei namų ūkių kredito riziką, o kartu ir nuostolių potencialą bankams. 2022 metų III ketvirtį neveiksnių paskolų lygis Lietuvoje išliko žemas ir siekė 0,6 procento, kai euro zonos bankų sektorių mediana buvo 1,7 procento. Verslui ir gyventojams Vyriausybės taikytos pagalbos ir skatinimo priemonės leido atremti neigiamą COVID-19 pandemijos, energetikos krizės ir kitų Rusijos Federacijos pradėto karo Ukrainoje sukeltų padarinių poveikį bei užtikrinti verslo ir gyventojų finansinių įsipareigojimų kredito įstaigoms vykdymą.

Dėl susidariusio likvidumo pertekliaus, rezidentų indėlių – Lietuvoje vyraujančio kredito įstaigų lėšų gavimo šaltinio – palūkanų normų augimas reikšmingai atsilieka nuo paskolų palūkanų normų, nes neatsiranda įprastų paskatų didinti indėlių palūkanų normas siekiant pritraukti indėlių ar juos išlaikyti. 2022 metų gruodžio duomenimis, Lietuvoje veikiančių kredito įstaigų naujų indėlių iki 12 mėnesių susitarimų palūkanų normos siekė 0,9 procento. Be to, didžioji dalis lėšų Lietuvos kredito įstaigose laikoma einamosiose sąskaitose, kurioms taikomos palūkanų normos išlieka arti 0. Dėl to bendra kredito įstaigų indėlių likučio palūkanų norma 2022 metų gruodį siekė 0,12 procento, o paskolų portfelio palūkanų normos atotrūkis nuo indėlių likučio palūkanų normos sudarė 4,15 procentinio punkto, kai prieš metus siekė 2,56 procentinio punkto. Tai lemia santykinai mažas palūkanų išlaidas likvidumo perteklių turinčiuose bankuose, kurie tuo pačiu metu gauna reikšmingų palūkanų pajamų dėl spartaus paskolų palūkanų normų augimo.

Kartu dėl neįprastos situacijos augant ECB indėlių palūkanų normoms likvidumo perteklių turinčios kredito įstaigos patiria neplanuotą reikšmingą palūkanų pajamų padidėjimą iš centrinio banko, kuris šiuo metu siūlo 3 procentų palūkanų normą už komercinių bankų indėlius. Išskirtinai didelis likvidumas neįprastai išaugina pajamas dėl ECB indėlių palūkanų normos augimo, todėl tokios pajamos ima sudaryti netipiškai didelę dalį kredito įstaigų pajamų.

Tokių aplinkybių, t. y. staigaus palūkanų normų augimo esant pertekliniam likvidumui, anksčiau euro zonoje nėra buvę, o jos ir lemia, kad bankų sektorius patiria ir aplinkybės nesikeičiant 2023 metais toliau patirs reikšmingą nelauktą grynųjų palūkanų pajamų rezultatą. Būtent tokį reiškinį galima apibrėžti kaip ekonominę rentą. Lietuvos banko skaičiavimais, netipinės aplinkybės gali lemti, kad bankų pelnas pagal tikėtiną scenarijų išaugs apie 3 kartus per 2023 metus, palyginti su įprastais metais, ir apie 2 kartus, palyginti su jau padidėjusiu 2022 metų rezultatu, ir sieks apie 1 mlrd. eurų. Panaši ekonominė renta 2022 metais stebėta energetikos sektoriuje, kuris dėl energijos kainų svyravimų taip pat patyrė nelauktą pelną.

Renta ekonomikoje traktuotina kaip iškraipantis ir neteisingas reiškinys, todėl, panašiai kaip energetikos sektoriuje, didelės apimties neplanuotą bankų pelno padidėjimą tikslinga perskirstyti taikant fiskalines priemones, taip koreguojant rinkos netobulumus. Fiskalinės priemonės dėl minėtų aplinkybių bankų sektoriuje praėjusiais metais jau buvo pritaikytos Ispanijos Karalystėje, Čekijos Respublikoje ir kai kuriose kitose Europos Sąjungos valstybėse. Pavyzdžiui, Ispanijos Karalystėje mokestis pritaikytas grynosioms palūkanų ir komisinių mokesčių pajamoms, Čekijos Respublikoje įvestas papildomas mokestis padidėjusio pelno daliai.

Lietuvos Respublikos laikinojo solidarumo įnašo įstatymo projektu (toliau – Įstatymo projektas) siekiama Lietuvoje nustatyti laikinąjį solidarumo įnašą, kuris būtų taikomas tik daliai kredito įstaigų nelauktų grynųjų palūkanų pajamų, gautų dėl pasikeitusios pinigų politikos krypties, esant rinkos netobulumams ir kartu užtikrinant, kad įnašas neturės neigiamos įtakos konkurencingumui kredito įstaigų sektoriuje bei finansų sistemos stabilumui, o surinktos lėšos bus skirtos svarbiems visuomenės ir valstybės poreikiams, susijusiems su nacionalinio saugumo stiprinimu, – karinio mobilumo ir dvigubo naudojimo (civilinėms ir karinėms reikmėms) transporto infrastruktūros projektams, taip pat karinės infrastruktūros, reikalingos priimančiosios šalies paramai užtikrinti, pritaikymo ir (ar) sukūrimo projektams – finansuoti, nes šis finansavimo poreikis padidėjo dėl išskirtinių aplinkybių, nulemtų geopolitinės situacijos, sukeltos Rusijos Federacijos pradėto karo Ukrainoje.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projektą parengė Finansų ministerijos Finansų rinkų politikos departamento direktorė Vilma Mačerauskienė (el. p. vilma.macerauskiene@finmin.lt), šio departamento vyresnioji patarėja Vilija Petronienė (el. p. vilija.petroniene@finmin.lt) ir šio departamento Kredito ir mokėjimų rinkų skyriaus vedėja Akvilė Kalantaitė (el. p. akvile.kalantaite@finmin.lt), Mokesčių politikos departamento direktorė Jūratė Laurikėnaitė (el. p. jurate.laurikenaite@finmin.lt), šio departamento Mokesčių ir muitų administravimo skyriaus vedėja Ramunė Fabijonavičiūtė (el. p. ramune.fabijonaviciute@finmin.lt) ir šio skyriaus patarėjas Egidijus Vizgirda (el. p. egidijus.vizgirda@finmin.lt), Tiesioginių mokesčių ir tarptautinio apmokestinimo skyriaus vedėjas Evaldas Putrimas (el. p. evaldas.putrimas@finmin.lt), Teisės departamento direktorius Evaldas Kašėta (el. p. evaldas.kaseta@finmin.lt), šio departamento vyresnioji patarėja Viktorija Jakubonienė (el. p. viktorija.jakuboniene@finmin.lt) ir šio departamento Teisėkūros skyriaus patarėja Gintarė Grigaitė (el. p. gintare.grigaite@finmin.lt), Biudžeto departamento direktorė Daiva Kamarauskienė (el. p. daiva.kamarauskiene@finmin.lt) ir Lietuvos banko Finansinio stabilumo departamento Makroprudencinės politikos skyriaus vadovė Nijolė Valinskytė (el. p. nvalinskyte@lb.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Šiuo metu įstatymuose nėra nustatyto laikinojo solidarumo įnašo kredito įstaigoms. Kredito įstaigų, kaip ir kitų pelno siekiančių juridinių asmenų, apmokestinamasis pelnas pagal bendras Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatyme nustatytas pelno apmokestinimo taisyklės, be kita ko, iš pajamų leidžiant atskaityti Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo nustatytus mokesčius ir kitais Lietuvos Respublikos įstatymais arba Vyriausybės nutarimais nustatytas rinkliavas bei privalomąsias įmokas, jeigu Pelno mokesčio įstatymas nenustato ko kita,

apmokestinamas taikant standartinį 15 procentų pelno mokesčio tarifą. Be standartinio 15 procentų pelno mokesčio tarifo, Pelno mokesčio įstatyme apibrėžtų kredito įstaigų – pagal Lietuvos Respublikos bankų įstatymą veikiančių bankų, tarp jų užsienio komercinių bankų filialų, pagal Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymą veikiančių kredito unijų ir pagal Lietuvos Respublikos centrinių kredito unijų įstatymą veikiančių centrinių kredito unijų apmokestinamajam pelnui taikomas papildomas 5 procentų kredito įstaigų pelno mokesčio tarifas. Papildomu kredito įstaigų pelno mokesčiu apmokestinama tik Pelno mokesčio įstatymo 38³ straipsnyje nustatyta tvarka apskaičiuota pelno dalis, viršijanti 2 000 000 eurų sumą. Apmokestinimo papildomu kredito įstaigų pelno mokesčiu tvarka, įskaitant ketvirčio avansinius mokėjimus, taikoma apskaičiuojant ir deklaruojant 2020 metų ir vėlesnių mokestinių laikotarpių pelno mokestį.

Kredito įstaigos taip pat moka reguliarias įmokas į Indėlių draudimo fondą (toliau – IDF), skirtą kredito įstaigų nemokumo atveju išmokėti indėlių draudimo išmokas indėlininkams. Bankai ir centrinės kredito unijos taip pat moka įmokas ir į Bendros pertvarkymo valdybos administruojamą Bendrą pertvarkymo fondą (toliau – BPF), naudojamą krizės atveju kredito įstaigų pertvarkymo veiksmams finansuoti.

Pastaraisiais metais kredito įstaigų (be filialų) įmokos sudarė apie 15 mln. eurų papildomo pelno mokesčio už 2021 metus, neįskaitant patronuojamųjų (dukterinių) bendrovių, per 2022 metus 20,5 mln. eurų įmokų į IDF (iš jų bankų – 19,4 mln. eurų) ir 7,3 mln. eurų įmokų į BPF. Nuo 2015 metų kredito įstaigos apie 173 mln. eurų yra sumokėjusios į IDF (iš jų bankai – apie 165 mln. eurų), 48 mln. eurų į BPF ir apie 46 mln. eurų papildomo pelno mokesčio – iš viso 182 mln. eurų.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projektu siūloma nustatyti laikinojo solidarumo įnašo, taikomo dėl valstybės paramos priemonių ekonomikai skatinti taikymo, infliacijos ir pasikeitusios pinigų politikos krypties, susiformavus nelauktam reikšmingam finansiniam rezultatui, dydį, gautų lėšų panaudojimo tikslą, laikinojo solidarumo įnašo apskaičiavimo, deklaravimo, sumokėjimo ir administravimo tvarką. Laikinojo solidarumo įnašo mokėtojai būtų pagal Bankų įstatymą Lietuvos Respublikoje įsteigti ir veikiantys bankai, kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse licencijuotų bankų ir užsienio bankų filialai, pagal Centrinių kredito unijų įstatymą veikiančių centrinių kredito unijų finansinės grupės. Kadangi nuo 2023 m. sausio 1 d. Lietuvoje neveikia atskiros kredito unijos, kurios nėra centrinių kredito unijų narės, visos kredito unijos patenka į laikinojo solidarumo įnašo taikymo sritį netiesiogiai, per centrinių kredito unijų grupes.

Įstatymo projekte siūloma laikinojo solidarumo įnašo bazė ir tarifas nustatomi atsižvelgiant į tam tikrus principus. Visų pirma, įnašo dydis turėtų būti nustatytas tikslingai atsižvelgiant į problemą, t. y. per dideles nelauktas grynąsias palūkanų pajamas. Dėl to įnašas turėtų būti nustatomas tik dėl pajamų pertekliaus, o jeigu tokio nėra, įnašas netaikomas. Taip pat dėl nustatomo įnašo neturi kilti grėsmės finansiniam stabilumui, įnašas turėtų būti laikinas, neišvengiamas, mokamas jau už 2023 metais (nuo Įstatymo projekto įsigaliojimo iki 2023 metų pabaigos) gautas padidėjusias grynąsias palūkanų pajamas (ar jų dalį). Todėl įnašo bazė turėtų būti gryųjų palūkanų pajamos, nuo kurių pertekliaus būtų skaičiuojamas įnašo dydis. Gryųjų palūkanų pajamų pertekliumi 2023 metais būtų laikomas einamųjų metų gryųjų palūkanų pajamų dydis, daugiau kaip 50 procentų viršijantis 2018, 2019, 2020 ir 2021 metais atitinkamai dalies II, III ir IV ketvirčiais gautų gryųjų palūkanų pajamų (aritmetinį) vidurkį, o 2024 metais gryųjų palūkanų pajamų pertekliumi būtų laikomas einamųjų metų gryųjų palūkanų pajamų dydis, 50 procentų viršijantis 2019, 2020, 2021 ir 2022 metais gautų gryųjų palūkanų pajamų vidurkį.

Atsižvelgiant į tai, kad susidariusi netipinė situacija – itin didelis likvidumas ir didelis atotrūkis tarp kai kurių kredito įstaigų už paskolas gaunamų ir už indėlius sumokamų palūkanų – susiformavo iš esmės dėl ekonominių procesų ir veiklos Lietuvoje, laikinojo solidarumo įnašo mokėjimas turėtų būti siejamas su veiklos Lietuvos Respublikoje apimtimis, todėl Įstatymo projekte siūloma nustatyti, kad einamojo mokėjimo laikotarpio ir ankstesnių metų vidutinėms grynosioms

palūkanų pajamoms būtų pritaikytas koeficientas, prilygstantis kredito įstaigoje laikomų Lietuvos rezidentų ne finansų sektoriaus subjektų indėlių ir įstaigos suteiktų paskolų Lietuvos rezidentams ne finansų sektoriaus subjektams sumos santykiui su visų įstaigoje laikomų ne finansų sektoriaus subjektų indėlių ir įstaigos suteiktų paskolų ne finansų sektoriaus subjektams suma. Toks santykis atspindi veiklos Lietuvos Respublikoje apimtį, o koeficientui apskaičiuoti turėtų būti naudojami konkretaus praeities laikotarpio, t. y. 2022 m. gruodžio 31 d., duomenys, siekiant išvengti galinčių atsirasti paskatų rinkos dalyviams keisti savo elgseną.

Įstatymo projekte taip pat siūloma nustatyti, kad laikinojo solidarumo įnašo mokėtojams, kurie įsisteigė vėliau kaip 2018 m. sausio 1 d. ir įsisteigimo metais veiklą vykdė tik dalį kalendorinių metų, siekiant einamojo laikotarpio grynujų palūkanų pajamų ir praėjusio laikotarpio vidutinių grynujų palūkanų pajamų palyginamumo, į vidutinių to subjekto 2018–2021 metų ir 2019–2022 metų grynujų palūkanų pajamų skaičiavimą būtų neįtraukiamos tų metų, kuriais mokėtojas pradėjo vykdyti veiklą, grynosios palūkanų pajamos. Įstatymo projekte nustatomos bendros laikinojo solidarumo įnašo apskaičiavimo už 2023 ir 2024 metus taisyklės, taip pat šių taisyklių taikymo tam tikromis aplinkybėmis ypatumai. Įstatymo projekte nustatyta, kad jeigu laikinojo solidarumo įnašo mokėtojas veiklą vykdo trumpiau nei atitinkamus metus, apskaičiuojant įnašo bazę neįtraukiami kalendoriniai metai, kuriais mokėtojas pradėjo vykdyti veiklą. Tai reiškia, kad jeigu mokėtojas veiklą vykdė tik 3, 2 ar 1 metus, taikomas 3, 2 metų grynujų palūkanų pajamų vidurkis arba 1 metais gauta grynujų palūkanų pajamų suma. Be to, atsižvelgiant į Įstatymo projekte pateiktas įnašo bazės apskaičiavimo taisykles, jeigu kredito įstaiga veiklą pradeda vykdyti 2021 metais (kai mokėjimo laikotarpis – 2023 metai), 2022 metais (kai mokėjimo laikotarpis – 2023 ir 2024 metai), 2023 metais ar vėliau, laikinojo solidarumo įnašo mokėti nereikia, nes nesusidaro įnašo bazė.

Nustatytam dydžiui (laikinojo solidarumo įnašo bazei) būtų taikomas 60 procentų tarifas. Jei vidutinė 4 atitinkamų finansinių metų grynujų palūkanų pajamų suma yra neigiama, apskaičiuojant laikinąjį solidarumo įnašą grynujų palūkanų pajamų suma prilyginama 0.

Laikinojo solidarumo įnašo bazei skaičiuoti pasirenkamas 4 ankstesnių metų pajamų vidurkis, atsižvelgiant į tai, kad tai yra pakankamas laikotarpis vienkartiniais veiksniais išlyginti, o slenkamuoju vidurkiu atsižvelgiama į kuo mažiau nutolusį laikotarpį ir todėl gali būti nustatyti tikslesni įnašo modelio parametrai tiek siekiant tinkamiausiai reaguoti į situaciją, tiek sudaryti erdvės tolesniam paskolų portfelio augimui, nesukelti neigiamos įtakos kredito įstaigų atsparumui bei finansiniam stabilumui. Be to, vidutinį 4 metų rodiklį kaip atskaitos tašką siūloma naudoti ir skaičiuojant savo esmę panašų laikinąjį solidarumo įnašą, taikomą energetikos sektoriaus įmonėms, nustatytą 2022 m. spalio 6 d. Tarybos reglamente (ES) 2022/1854 dėl skubios intervencijos, skirtos didelėms energijos kainoms mažinti. Be to, įnašo bazė sumažinama per atitinkamus metus kredito įstaigos į IDF ir BPF sumokėtomis įmokomis, skirtomis finansiniam stabilumui užtikrinti.

Laikinojo solidarumo įnašo bazei skaičiuoti taikoma lyginamąja reikšmė, kurią viršijus laikoma, kad grynosios palūkanų pajamos viršija įprasto dydžio grynąsias palūkanų pajamas, siūloma laikyti reikšmę, 50 procentų viršijančią 4 metų pajamų vidurkį, atsižvelgiant į nuo to laikotarpio vykusį ir ateityje planuojamą paskolų privačiajam sektoriui portfelio augimą, dėl kurio tam tikras grynujų palūkanų pajamų augimas yra natūralus, infliaciją ir vienkartinius veiksnus, taip pat į tai, kad kredito įstaigos turi investavimo į informacinių technologijų gerinimą planų, kas prisidėtų prie didesnio kibernetinio saugumo. Kredito įstaigų sektoriaus grynosios palūkanų pajamos 2008–2022 metais augo vidutiniškai po 10 procentų per metus. Paskolų privačiajam ne finansų sektoriui portfelio augimas analogišku laikotarpiu, kuriuo skaičiuojama įnašo bazė, – nuo ankstesnių 4 metų vidurkio iki 2022 metų pabaigos – buvo apie 45 procentai, o 2023–2024 metais, pasitvirtinus tikėtinam scenarijui, šis dydis galėtų siekti apie 40–50 procentų. Nors pažymėtina, kad kai kurioms kredito įstaigoms, galinčioms patekti į siūlomą įnašo taikymo aprėptį, natūralus paskolų portfelio augimas gali būti ir šiek tiek didesnis. Apibendrinant tai, kas išdėstyta, pajamų vidurkio viršijimas bent 50 procentų turėtų būti nustatomas, siekiant sudaryti erdvės tolesniam paskolų portfelio augimui, nesukelti neigiamos įtakos kreditavimui, įstaigų atsparumui bei finansiniam stabilumui.

Svarstant laikinojo solidarumo įnašo bazės skaičiavimo būdus, buvo vertinta galimybė įnašą skaičiuoti nuo vidutinės reikšmės viršijančio pelno arba grynųjų palūkanų pajamų bei grynųjų paslaugų ir komisinių pajamų sumos, taip pat vertinti įvairios trukmės laikotarpiai, taikomi pajamų vidurkiui, parodančiam įprastą pajamų dydį, skaičiuoti. Įvertinus įvairias alternatyvas, pasirinktas tiksliausias nelauktą grynųjų palūkanų pajamų padidėjimą atspindintis laikinojo solidarumo įnašo skaičiavimo modelis.

Nustatomas 60 procentų laikinojo solidarumo įnašo tarifo dydis, tokiu būdu pasiekiant šio įnašo mokėjimo tikslą ir atsižvelgiant į kredito įstaigų veiklos specifiką (paliekant pajamų rezervą galimiems nuostoliams dėl paskolų kokybės pablogėjimo padengti, išaugusioms operacinėms išlaidoms padengti, kitoms išlaidoms).

Be to, siekiant užtikrinti, kad laikinasis solidarumo įnašas neturėtų neigiamo poveikio kredito įstaigų elgsenai suteikiant naujas paskolas, t. y. neribotų naujo kredito išdavimo, Įstatymo projekte siūloma, kad į einamojo mokėjimo laikotarpio grynąsias palūkanų pajamas nebūtų įskaičiuojamos palūkanų pajamos, gaunamos už 2023 m. sausio 1 d. ir pagal vėliau sudarytas kreditavimo sutartis, išskyrus kreditavimo sutartis su finansų sektoriaus subjektais ir su laikinojo solidarumo įnašo mokėtoju susijusiais asmenimis. Taip iš esmės naujo kreditavimo veikla būtų visiškai atribota nuo laikinojo solidarumo įnašo bazės.

Įstatymo projekte kartu siūloma, kad laikinojo solidarumo įnašo mokėtojo einamojo mokėjimo laikotarpio gryniosios palūkanų pajamos, neįskaitant palūkanų pajamų iš naujai sudarytų kreditavimo sutarčių, sumokėjus to laikotarpio laikinąjį solidarumo įnašą, liktų ne mažesnės kaip 2022 metų gryniosios palūkanų pajamos, padidintos 15 procentų. Jei tokia situacija susidarytų, to mokėtojo laikinasis solidarumo įnašas turėtų būti atitinkamai sumažinamas. Toks pakeitimas papildomai užtikrintų, kad gryniosios palūkanų pajamos augtų bent vidutiniu ilgalaikiu tempu ir kartu leistų užtikrinti laikinojo solidarumo įnašų mokėtojų kredito įstaigų prognozuojamos veiklos tęstinumą ir finansinį stabilumą. Lietuvos banko skaičiavimais, 15 procentų grynųjų palūkanų pajamų padidėjimas nuo 2022 metų laikinojo solidarumo įnašo bazės yra suderinamas su 50 procentų grynųjų palūkanų padidėjimu nuo ilgalaikio vidurkio ir kartu užtikrina, kad būtų atsižvelgta į skirtingų kredito įstaigų balansų augimo įtaką ankstesniais laikotarpiais.

Nustatoma, kad laikinojo solidarumo įnašo mokėjimo laikotarpis, kuris taikomas laikinąjį solidarumo įnašą apskaičiuojant už 2023 metus, yra laikotarpis nuo šio įstatymo įsigaliojimo dienos iki 2023 m. gruodžio 31 d., o mokėjimo laikotarpis, kuris taikomas laikinąjį solidarumo įnašą apskaičiuojant už 2024 metus, – kalendoriniai metai, kurie baigiasi 2024 m. gruodžio 31 d., tačiau avansiniai mokėjimai mokami kas ketvirtį. Dėl gaunamų nelauktų padidėjusių grynųjų palūkanų pajamų, pasitvirtinus tikėtinam scenarijui¹, preliminarai laikinojo solidarumo įnašo suma galėtų būti tokia: 2023 metais – apie 130 mln. eurų (mokant už 2 ketvirčius), 2024 metais – apie 230 mln. eurų (mokant už 4 ketvirčius) ir 2025 metais – 50 mln. eurų (mokant už paskutinį 2024 metų ketvirtį). Pažymėtina, kad 2023 metais numatoma grynųjų palūkanų pajamų suma bei numatoma surinkti laikinojo solidarumo įnašo suma apskaičiuota remiantis EURIBOR ateities sandoriais ir daugeliu kitų prielaidų dėl įvairių rodiklių būsimos raidos, tad yra labai neapibrėžta.

Laikinojo solidarumo įnašo nustatymas leis ištaisyti rinkos netobulumų, susidariusių dėl išskirtinių aplinkybių, lėmusių kredito įstaigų netikėtą pelną, pasekmes, o gautos lėšos sudarys sąlygas finansuoti svarbius visuomenei ir valstybės poreikiams, susijusiems su nacionalinio saugumo stiprinimu, karinio mobilumo ir dvigubo naudojimo (civilinėms ir karinėms reikmėms) transporto infrastruktūros projektus, taip pat karinės infrastruktūros, reikalingos priimančiosios šalies paramai užtikrinti, pritaikymo ir (ar) sukūrimo projektus, kurie reikalingi neatidėliotinam

¹ Pagal tikėtiną scenarijų laikoma, kad paskolų namų ūkiams ir ne finansų įmonėms portfelis augs apie 7 procentus 2023 metais ir 10 procentų 2024 metais, indėliai kredito įstaigose – apie 11 procentų 2023 metais ir 15 procentų 2024 metais, o terminuotųjų indėlių dalis padidės apie 10 procentinių punktų. Paskolų portfelio palūkanų normų pokytis suderintas su 2023 metų kovo pradžioje fiksuotais finansų rinkų dalyvių lūkesčiais dėl ECB pagrindinių palūkanų normų pokyčio rodiklio pokyčiais: vidutinė paskolų portfelio palūkanų norma palaipsniui auga ir 2024 metų I ketvirtį bus 2 procentiniais punktais didesnė nei 2022 metų gruodį.

Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti. Tai taip pat gali prisidėti prie valstybės finansų sistemos stabilumo užtikrinimo.

Įstatymo projekto įsigaliojimas ir surinktų lėšų panaudojimo tikslas

Įstatymo projekte siūloma, kad įgyvendinant įstatymą surinktos lėšos būtų panaudojamos karinio mobilumo ir dvigubo naudojimo (civilinėms ir karinėms reikmėms) transporto infrastruktūros, taip pat karinės infrastruktūros, reikalingos priimančiosios šalies paramai užtikrinti, pritaikymo ir (ar) sukūrimo projektams finansuoti.

Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 20 straipsnyje nustatomi teisės aktų įsigaliojimo reikalavimai. Šio įstatymo 20 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teisės aktai, keičiantys ar nustatantys naują ūkio subjektų veiklos ar jos priežiūros teisinį reguliavimą, paprastai įsigalioja gegužės 1 dieną arba lapkričio 1 dieną, tačiau visais atvejais ne anksčiau kaip po 3 mėnesių nuo jų oficialaus paskelbimo dienos. Tačiau šiuo atveju dėl išskirtinių aplinkybių, susidariusių dėl geopolitinės situacijos ir jos galimo neigiamo poveikio valdžios sektoriaus finansams, kaip jos suprantamos pagal Lietuvos Respublikos fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinį įstatymą, nustatytą biudžeto politikos kontrolės institucijos 2022 m. rugsėjo 20 d. išvadoje, Įstatymo projekte siūlomas įstatymo įsigaliojimas nedelsiant. Paminėtina, kad kitose Teisėkūros pagrindų įstatymo 20 straipsnio dalyse nustatyti dar griežtesni reikalavimai dėl teisės aktų įsigaliojimo. Pavyzdžiui, Teisėkūros pagrindų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta bendra taisyklė, kad Lietuvos Respublikos mokesčių įstatymai, nustatantys naujus mokesčius, įsigalioja ne anksčiau kaip po 6 mėnesių nuo oficialaus jų paskelbimo dienos. Nors šiuo atveju laikinojo solidarumo įnašas nėra mokestis, o piniginė prievolė valstybei, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad net pagal itin griežtus reikalavimus dėl mokesčių įstatymų įsigaliojimo numatoma galimybė taikyti išimtis – Teisėkūros pagrindų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje kartu nustatyta išimtis, kad ši nuostata netaikoma Lietuvos Respublikos mokesčių įstatymams, reikalingiems susidarius išskirtinėms aplinkybėms, kaip jos apibrėžtos Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstituciniame įstatyme. Išskirtinės aplinkybės – nepaprastas įvykis, kurio valstybės valdžios institucijos negali kontroliuoti ir kuris daro didelį poveikį valdžios sektoriaus finansinei būklei, arba didelis ekonomikos nuosmukis, kaip nustatyta 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinio įstatymo 2 straipsnio 2 dalis). Išskirtinių aplinkybių nustatymą ir atšaukimą inicijuoja Vyriausybė arba jos įgaliota institucija, parengdama pranešimą dėl išskirtinių aplinkybių ir pateikdama kontrolės institucijai jį tvirtinti kartu su atnaujintu ekonominės raidos scenarijumi (Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinio įstatymo 7 straipsnio 2 dalis).

Vyriausybės įgaliota Finansų ministerija 2022 metais inicijavo išskirtinių aplinkybių nustatymą Lietuvos Respublikoje dėl geopolitinės situacijos ir jos galimo neigiamo poveikio valdžios sektoriaus finansams². Šių išskirtinių aplinkybių nustatymą patvirtino Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė³, atlikdama Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstituciniame įstatyme nustatytas biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas.

Tokios išskirtinės aplinkybės nustatytos, motyvuojant tuo, kad „Rusijos Federacijos karinių veiksmų prieš Ukrainą nulemtos geopolitinės įtampos išaugimas Europoje nuo 2022 metų vasario darė reikšmingą įtaką saugumo, socialinei, ekonominei, įskaitant energetikos kainų spartų augimą, situacijai Lietuvoje ir visoje Europos Sąjungoje. Didelis neapibrėžtumas dėl geopolitinės padėties Europoje trumpuoju, 2022 metų antrosios pusės – 2023 metų, laikotarpiu, tikėtina, toliau reikšis neigiamais padariniais Europos Sąjungos valstybių narių, tarp jų – Lietuvos – ekonomikoms, padidėjusia socialine įtampa visuomenėse. Šiomis aplinkybėmis gali prireikti papildomų tikslinių ir į pažeidžiamiausias visuomenės grupes nukreiptų priemonių, taip pat skirtų dėl karinių veiksmų iš

²<https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/D%C4%97l%20i%C5%A1skirtini%C5%B3%20aplinkybi%C5%B3%20at%C5%A1aukimo%20ir%20inicijavimo1.pdf>.

³ https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Isvada_del_isskirtiniu_aplinkybiu.pdf.

šalies pasitraukusiems ir prieglobstį Lietuvoje radusiems Ukrainos žmonėms padėti ir Lietuvos krašto saugumui ir gynybos pajėgumams stiprinti. Šių priemonių poreikis ir ženklus neigiamas poveikis valdžios sektoriaus finansams, tikėtina, išliks 2023 metais“.

Dėl išskirtinių aplinkybių, nulemtų pasikeitusios geopolitinės situacijos Rusijos Federacijai 2022 m. vasario 24 d. pradėjus karą Ukrainoje, siekiant spartesnio NATO sąjungininkų gynybinių pajėgų dislokavimo Lietuvoje, ženkliai padidėjo poreikis finansuoti karinio mobilumo ir dvigubo naudojimo (civilinėms ir karinėms reikmėms) transporto infrastruktūros, taip pat karinės infrastruktūros, reikalingos priimančiosios šalies paramai užtikrinti, pritaikymo ir (ar) sukūrimo projektus.

Tos pačios aplinkybės, kurios padidino karinio mobilumo ir dvigubo naudojimo (civilinėms ir karinėms reikmėms) transporto infrastruktūros, taip pat karinės infrastruktūros, reikalingos priimančiosios šalies paramai užtikrinti, pritaikymo ir (ar) sukūrimo projektų finansavimo poreikį, lėmė ir netikėtus aukštus kredito įstaigų pelnus. Siekiant nustatyti pakankamą finansavimą minėtiems projektams įgyvendinti, laikinąjį solidarumo įnašą numatoma pradėti rinkti per 2023 metų II ketvirtį (bet visais atvejais ne anksčiau nei nuo priimto Įstatymo projekto įsigaliojimo dienos). Numatoma, kad pajamos iš laikinojo solidarumo įnašo bendrai gali siekti apie 410 mln. eurų. Surinktas lėšas planuojama naudoti karinio mobilumo ir dvigubo naudojimo (civilinėms ir karinėms reikmėms) transporto infrastruktūros, taip pat karinės infrastruktūros, reikalingos priimančiosios šalies paramai užtikrinti, pritaikymo ir (ar) sukūrimo projektams finansuoti. Šiuo metu planuojamų projektų finansavimo poreikis yra apie 963 mln. eurų. Numatoma, kad šis poreikis galėtų būti finansuojamas iš laikinojo solidarumo įnašo pajamų ir Europos Sąjungos kariniam mobilumui gerinti skirtos Europos infrastruktūros tinklų priemonės (angl. *Connecting Europe Facility* (CEF)) lėšų.

Pažymėtina, kad Įstatymo projektas buvo patikslintas nustatant, kad įgyvendinant šį įstatymą gautos lėšos naudojamos karinio mobilumo ir karinės dvigubo naudojimo (civilinėms ir karinėms reikmėms) transporto infrastruktūros, taip pat karinės infrastruktūros, reikalingos priimančiosios šalies paramai užtikrinti, pritaikymo ir (ar) sukūrimo projektams finansuoti. Visais atvejais pagal Įstatymo projekte nustatomą reguliavimą įnašas bus įskaitomas į valstybės biudžetą (Įstatymo projekto 1 straipsnio 1 dalis, 8 straipsnio 1 ir 2 dalys) ir per valstybės biudžeto sistemą paskirstomas Įstatymo projekto 4 straipsnyje nurodytam tikslui Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta apimtimi. Atkreiptinas dėmesys, kad surinkto laikinojo solidarumo įnašo paskirstymo per valstybės biudžetą taisyklės ir Įstatymo projekto 4 straipsnyje nurodytų projektų nustatymo pagrindas nėra Įstatymo projekto reguliavimo dalykas.

Pažymėtina, kad finansavimo ypatingiems visuomenės ir valstybės tikslams nustatymas apibrėžtą laikotarpį taikomu atskiru įstatymu išimtiniais atvejais atitinka ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuluotas taisykles. Konstitucinis Teismas 2020 metų lapkričio 3 d. nutarime Nr. KT187-N15/2020 pateikė Lietuvos Respublikos Konstitucijos 131 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą įstatymų, numatančių tam tikras išlaidas (ne valstybės biudžeto įstatymo), sampratą, pabrėždamas, kad tai yra įstatymai, įpareigojantys užtikrinti valstybės biudžeto santykių įvairiais biudžetiniais metais perimamumą, finansavimo tęstinumą tais išskirtiniais atvejais, kai tam tikriems (ypatingiems, ilgalaikiams, strateginiams) visuomenės ir valstybės uždaviniais kryptingai spręsti lėšų reikia daugiau, negu galima skirti per vienus biudžetinius metus (pavyzdžiui, strateginiams energetikos, transporto, aplinkos apsaugos, informacinių technologijų plėtros, kultūros paveldo apsaugos projektams įgyvendinti), šiais įstatymais (ne valstybės biudžeto įstatymais) išlaidas galima numatyti tik konkrečiai apibrėžtam, visuotinai svarbiu tikslui pasiekti per įstatymo nustatytą laiką ir tik tada, kai šių reikmių negalima patenkinti per vienus biudžetinius metus, tačiau jais negali būti numatomos išlaidos valstybės nuolatinėms funkcijoms atlikti, visuomenės kasdienėms reikmėms finansuoti.

Įstatymo projekte, be aiškiai apibrėžto gautų lėšų panaudojimo išskirtiniams visuomenės ir valstybės tikslams – Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti, taip pat siūloma nustatyti, kad šis įstatymas būtų taikomas (galiotų) laikinai, t. y. tik iki 2025 m. birželio 17 d.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Teisėkūros pagrindų įstatymo 20 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teisės aktai, keičiantys ar nustatantys naują ūkio subjektų veiklos ar jos priežiūros teisinį reguliavimą, paprastai įsigalioja gegužės 1 dieną arba lapkričio 1 dieną, tačiau visais atvejais ne anksčiau kaip po 3 mėnesių nuo jų oficialaus paskelbimo dienos. Pažymėtina, kad ši nuostata taikoma, jeigu finansų įstaigoms nustatomi veiklos ar priežiūros reguliavimo pakeitimai. Laikinojo solidarumo įnašas nėra sietinas nei su priežiūros reikalavimais, nei su veiklos vykdymo pakeitimais. Veiklos vykdymas suprantamas kaip vykdoma ūkinė komercinė veikla, pavyzdžiui, indėlių ir kitų gražintinių lėšų priėmimas, skolinimas, finansinė nuoma (lizingas), mokėjimo paslaugos ir pan. (Bankų įstatymo 4 straipsnis). Laikinojo solidarumo įnašo mokėjimas nelaikytinas įtaką ūkinės veiklos sprendimams darančia veikla. Įstatymo projektu nekeičiami licencijuotos ar nelicencijuotos veiklos vykdymo principai ar priežiūros reguliavimai, todėl šiuo atveju minėta Teisėkūros pagrindų įstatymo nuostata netaikoma.

Laikinojo solidarumo įnašo administravimas

Siekiant išsamios aktualių Įstatymo projekto nuostatų apibrėžties ir efektyvaus praktinio taikymo, Įstatymo projekte būtina išsamiai ir tiksliai apibrėžti ne tik patį laikinąjį solidarumo įnašą, bet ir jo *administravimo procedūras*: aktualių teisinių santykių dalyvių teises ir pareigas, kontrolės procedūras, nesumokėto laikinojo solidarumo įnašo išieškojimą, baudų skyrimą ir delspinigių skaičiavimą, permokėto laikinojo solidarumo įnašo grąžinimą. Įvertinus tai, kad laikinasis solidarumo įnašas bus mokamas į valstybės biudžetą, ir Valstybinės mokesčių inspekcijos turimas prievolių valstybei administravimo kompetencijas, Įstatymo projekte siūloma, kad laikinąjį solidarumo įnašą administruotų Valstybinė mokesčių inspekcija. Pažymėtina, kad Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų prievolių valstybei (mokesčių ir tam tikrų nemokestinių prievolių, t. y. baudų už administracinius nusižengimus) administravimo procedūros jau šiuo metu yra aiškiai sureguliuotos Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatyme (toliau – MAĮ): a) MAĮ 32 ir 33 straipsniuose reglamentuojamos Valstybinės mokesčių inspekcijos, kaip mokesčių administratoriaus, teisės ir pareigos; b) MAĮ 36 ir 40 straipsniuose reglamentuojamos mokesčių mokėtojų teisės ir pareigos; c) MAĮ VI skyriuje reglamentuojami mokestiniai patikrinimai, o VII skyriuje – mokestiniai tyrimai; d) MAĮ penktajame skirsnyje reglamentuojamas mokestinės nepriemokos priverstinis išieškojimas; e) MAĮ 87 straipsnyje reglamentuojamas mokestinės permokos grąžinimas; f) MAĮ 96–100 straipsniuose reglamentuojami klausimai, susiję su delspinigių skaičiavimu, o MAĮ VIII skyriuje – mokesčių įstatymų pažeidimai ir atsakomybė (baudos). Nors laikinasis solidarumo įnašas savo esme nelaikytinas mokesčiu, atsižvelgiant į išdėstytus aspektus, nebūtų pagrįsta, proporcinga ir efektyvu kurti iš esmės naują (kitokį) laikinojo solidarumo įnašo administravimo mechanizmą, todėl Įstatymo projekte pasirinktas toks modelis, kad laikinojo solidarumo įnašas bus administruojamas iš dalies identišškai (su reikiamais pakeitimais), kaip šiuo metu Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojami mokesčiai ir kitos nemokestinės prievolės. Nors tuo tikslu būtų galimi du tokio reguliavimo įtvirtinimo variantai: a) aprašant laikinojo solidarumo įnašo administravimo tvarką pačiame Įstatymo projekte, b) tą patį tikslą pasiekti nurodant, kokios MAĮ nuostatos taikomos *mutatis mutandis*, siekiant teisėkūros ekonomiškumo ir efektyvumo principų, pasirinkta antroji alternatyva. Laikinasis solidarumo įnašas turėtų būti suprantamas ir teisiškai reglamentuojamas kaip specifinė asmenų finansinė prievolė valstybei, o ne kaip mokestis, nes: 1) laikinojo solidarumo įnašas turi itin specifinę bazę; 2) siauras, specializuotas šį laikinąjį solidarumo įnašą mokėsiančių asmenų ratas; 3) laikinas, vienkartinis šio laikinojo solidarumo įnašo taikymas; 4) Įstatymo projekte nurodomi laikinojo solidarumo įnašo panaudojimo tikslai. Visi šie bruožai nebūdingi mokesčiams, todėl galima teigti, kad laikinasis solidarumo įnašas turėtų būti laikomas privalomu mokėjimu, bet ne mokesčiu. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Reglamento (ES) 2022/1854 įgyvendinimo“, numatantis solidarumo įnašą energetikos sektoriuje, taip pat įteisina specifines asmenų finansines prievoles valstybei, o ne mokesčius.

Taip pat pažymėtina, kad Konstitucijos 127 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybės biudžeto pajamos formuojamos iš mokesčių, privalomų mokėjimų, rinkliavų, pajamų iš valstybinio

turto ir kitų įplaukų. Viešųjų finansų teisė išskiria du mokesčių požymius: visuotinį privalomumą ir individualiai neatlygintą pobūdį. Privalomi mokesčiai skiriasi tuo, kad skirti tiksliniam panaudojimui – labai konkretiems visuomenės poreikiams tenkinti. Šio naujo privalomo solidarumo įnašo mokesčio pagrindimas yra ypatingų objektyvių aplinkybių susidarymas, kuris įstatymų leidėjui leidžia imtis neatidėliotinų veiksmų, siekiant užtikrinti būtiną prioritetinės srities – nacionalinio saugumo stiprinimo – finansavimą. Atitinkamai laikinasis solidarumo įnašas turėtų būti laikomas (ir teisiškai reglamentuojamas) specifine asmenų finansine prievole valstybei, o ne mokesčiu.

Įstatymo projekte siūloma nustatyti, kad „Valstybinės mokesčių inspekcijos ir šio įstatymo 3 straipsnyje nurodytų laikinųjų solidarumo įnašų mokėtojų santykiams, Valstybinės mokesčių inspekcijos vykdomai laikinojo solidarumo įnašo apskaičiavimo, deklaravimo ir sumokėjimo teisingumo kontrolei, šio įnašo nepriemokos išieškojimui ir permokos grąžinimui, baudų skyrimui ir delspinigių skaičiavimui už šio įstatymo pažeidimus *mutatis mutandis* taikomos MAĮ nuostatos dėl mokesčių administratoriaus ir mokesčių mokėtojų teisių ir pareigų, mokesčių apskaičiavimo, deklaravimo ir sumokėjimo kontrolės atliekant mokestinius tyrimus ir mokestinius patikrinimus, mokestinės nepriemokos išieškojimo ir mokesčių permokos grąžinimo, mokesčių įstatymų pažeidimų ir atsakomybės, delspinigių dydžio ir jų skaičiavimo“. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu tam tikrų nemokestinių prievolių (pavyzdžiui, paskirtų baudų už administracinius nusižengimus) administravimui taip pat taikomos tam tikros MAĮ nuostatos (MAĮ 14 straipsnio 7 dalis), todėl nebūtų pagrįsta teigti, kad MAĮ nuostatas galima taikyti tik mokesčiams ir tik iš jų kylančioms teisiniams santykiams.

Be to, Įstatymo projekte siūloma nustatyti, kad Lietuvos bankas teikia Valstybinei mokesčių inspekcijai informaciją, reikalingą laikinajam solidarumo įnašui administruoti, Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nustatyta ir su Lietuvos banku suderinta tvarka.

Taip pat pažymėtina, kad MAĮ yra nustatytos dvi skirtingos ginčų, kylančių tarp mokesčių administratoriaus ir mokesčių mokėtojo, nagrinėjimo procedūros. MAĮ reglamentuojama mokestinių ginčų (ginčų, kylančių tarp mokesčių mokėtojo ir mokesčių administratoriaus dėl sprendimo dėl patikrinimo akto tvirtinimo ar kito panašaus pobūdžio sprendimo, pagal kurį mokesčių mokėtojui naujai apskaičiuojamas ir nurodomas sumokėti mokestis, taip pat dėl mokesčių administratoriaus sprendimo atsisakyti grąžinti (įskaityti) mokesčio permoką (skirtumą)) privaloma ikiteisminė nagrinėjimo procedūra, kuri taip pat taikoma skundams dėl mokesčių administratoriaus sprendimo neatleisti nuo baudų ir (arba) delspinigių mokėjimo ir mokesčių administratoriaus atlikto mokesčių mokėtojo turimos mokesčio permokos įskaitymo. Tuo tarpu ginčai dėl kitų mokesčių administratoriaus sprendimų ar jų nepriėmimo nagrinėjami Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka. Atsižvelgiant į tai, kad laikinasis solidarumo įnašas savo esme nelaikytinas mokesčiu (itin specifinė šio įnašo bazė ir siauras, specializuotas įnašą mokėšančių asmenų ratas nebūdingi mokesčiams, be to, mokesčiai dažniausiai įvedami ir taikomi neapibrėžtą laiką, o šis įnašas iš esmės laikytinas beveik vienkartinė finansine prievole, be to, jis skirtas konkretiems specifiniams tikslams, kas taip pat nebūdinga mokesčiams) ir įvertinus jo specifiškumą bei trumpą galiojimo laikotarpį, nėra tikslinga ginčams, kylančioms dėl šio įnašo, taikyti MAĮ reglamentuotą privalomą mokestinių ginčų ikiteisminio nagrinėjimo procedūrą ir plėsti Mokestinių ginčų komisijos nagrinėjamų klausimų apimtį. Todėl, siekiant ekonomiškumo, efektyvumo ir teisinio aiškumo principų, Įstatymo projekte siūloma nustatyti, kad ginčai dėl šio įstatymo taikymo nagrinėjami Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka. Taip pat pažymėtina, kad dėl to teismų darbo krūvis reikšmingai nepadidės, nes įstatymas būtų taikomas tik 2 metus ir nedideliu skaičiumi kredito įstaigų, kurios nebūtinai inicijuos ginčus.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant Įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus Įstatymo projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma. Siūlomas nustatyti laikinasis solidarumo įnašas apskaičiuojamas taip, kad nesukeltų neigiamų pasekmių šalies konkurencingumui, nes jis būtų taikomas tik nelauktai kredito įstaigų pajamų daliai, kuri paprastai nėra įskačiuojama darant verslo sprendimus. Lietuvos kredito įstaigų sektoriaus kapitalo grąža ilgą laiką buvo viena didžiausių euro zonoje, o laikinasis solidarumo įnašas, taikomas atsižvelgiant į netipines aplinkybes, nėra skirtas tokioms tendencijoms keisti. Būtent tai, kad Lietuvos bankų sektorius veikia tvariai ir pelningai ilguoju laikotarpiu, palyginti su kitomis euro zonos šalimis, yra vertintina kaip verslui palanki aplinka, o netikėtai gauta ekonominė renta savo prigimtimi nėra sietina su verslo sprendimais.

Taip pat laikinasis solidarumo įnašas nustatytas taip, kad neturėtų neigiamo poveikio finansų sistemos stabilumui. Lietuvos banko atliekamas kredito įstaigų testavimas rodo, kad sektorius jau yra atsparus didelio masto ekonomikos sukrėtimams ir įprastomis aplinkybėmis gebėtų padengti reikšmingai padidėjusius kredito nuostolius⁴. Laikinojo solidarumo įnašo skaičiavimo parametrai yra sukalibruoti taip, kad būtų atsižvelgiama į ekonomikos kreditavimo poreikius, paliekant erdvės palūkanų pajamoms augti dėl paskolų portfelio augimo ir kitų aplinkybių, o įnašo mokėtojams liekanti dėl netipinių aplinkybių gaunama grynujų palūkanų dalis būtų pakankama netikėtoms išlaidoms, pavyzdžiui, atsiradusioms dėl paskolų kokybės pablogėjimo, padengti.

Remiantis Įstatymo projekto nuostatomis, laikinasis solidarumo įnašas bus laikinas, įnašo bazė apibrėžta, nelauktas pajamas atskiriant nuo įprastų pajamų, gaunamų už įprastą kredito įstaigų veiklą. Pabrėžtina ir tai, kad keičiantis aplinkybėms kredito įstaigų veiklos rezultatas irgi gali keistis, o skirtingų kredito įstaigų situacija nėra vienoda, todėl svarbu, kad siūloma įnašo taikymo priemonė nustatyta taip, kad būtų taikoma tik gaunant neplanuotų pajamų, o ne neribotą laiką, nepriklausomai nuo aplinkybių.

Atsižvelgus į Konkurencijos tarybos išsakytą nuomonę, kad Įstatymo projekto nuostatos gali atitikti valstybės pagalbos kriterijus, Įstatymo projektas patikslintas atsisakant ankstesnėje Įstatymo projekto redakcijoje numatytos ribos pagal kredito įstaigose laikomų klientų Lietuvos Respublikos rezidentų indėlių ir einamosiose sąskaitose laikomų lėšų sumą (400 mln. eurų), kurią pasiekusioms kredito įstaigoms būtų taikoma pareiga mokėti laikinąjį solidarumo įnašą. Be to, pažymėtina, kad tokia situacija, kokia susiformavo kredito įstaigų sektoriuje, nėra susiformavusi jokiam kitame ūkio sektoriuje, įskaitant ir visą kitą finansų sektorių. Taip pat nėra faktinių aplinkybių, kurios pagrįstų galimos valstybės pagalbos požymius tiek finansų sektoriuje, tiek kituose ūkio sektoriuose.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymo projektas neturės įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Priėmus Įstatymo projektą, neigiamų pasekmių verslo sąlygoms ir jo plėtrai nenumatoma. Laikinas solidarumo įnašas nukreiptas tik į dalį kredito įstaigų nelauktų pajamų, gautų dėl pasikeitusios pinigų politikos krypties, esant rinkos netobulumams. Panašus solidarumo įnašas nustatytas ir energetikos sektoriaus dalyviams Reglamente (ES) 2022/1854. Įnašui apskaičiuoti taikomi parametrai nustatyti taip, kad nebūtų neigiamų pasekmių verslo plėtrai.

Įstatymo projektą įvertinus pagal sprendimų poveikio konkurencijai vertinimo gaires, pažymėtina, kad Įstatymo projektas yra nukreiptas į kredito įstaigų nelauktai gautas pajamas, kurios susidarė dėl kelių priežasčių: a) Vyriausybės taikytos gyventojų ir verslo pagalbos ir skatinimo priemonių, kurios leido atremti neigiamą COVID-19 pandemijos, energetikos krizės ir kitų Rusijos Federacijos pradėto karo Ukrainoje sukeltų padarinių poveikį ir kurios lėmė didelį perteklinių likvidžių lėšų susikaupimą kredito įstaigų sektoriuje; b) pasikeitusios pinigų politikos krypties – ECB padidintos palūkanų normos. Šios kredito įstaigų nelauktų pajamų gavimo aplinkybės nėra sietinos su verslo sprendimais, skirtingai nei įprastinės veiklos pajamos, kurios gaunamos kaip

⁴ Plačiau žr. Lietuvos banko finansinio stabilumo apžvalga 2022.

kredito įstaigų verslo rezultatas, todėl šiuo atveju ši gauta ekonominė renta vertintina kaip iškraipantis ir neteisingas reiškiny, panašiai kaip ir energetikos sektoriuje. Atitinkamai didelės apimties neplanuotų kredito įstaigų grynujų palūkanų pajamų padidėjimo perskirstymas atkurs ekonominį balansą ir kartu nepaveiks ūkio subjektų įėjimo į rinką ar veiklos joje sąlygų.

Įstatymo projektas būtų taikomas pagal Bankų įstatymą veikiančioms Lietuvos Respublikoje įsteigtiems bankams, kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse licencijuotų bankų ir užsienio bankų filialams, pagal Centrinį kredito unijų įstatymą veikiančių centrinių kredito unijų finansinėms grupėms. Kadangi nuo 2023 m. sausio 1 d. Lietuvoje neveikia atskiros kredito unijos, kurios nėra centrinių kredito unijų narės, visos kredito unijos patenka į laikinojo solidarumo įnašo taikymo sritį netiesiogiai, per centrinių kredito unijų grupes.

Atkreiptinas dėmesys, kad šis neplanuotas reikšmingas grynujų palūkanų pajamų padidėjimas susiformavo būtent kredito įstaigų sektoriuje, yra būdingas tik šiam sektoriui ir susijęs su valstybės institucijų taikytomis priemonėmis ir sprendimais: Vyriausybės taikytomis gyventojų ir verslo paramos priemonėmis, lėmusiomis perteklinio likvidumo susiformavimą ir ECB sprendimais keisti pinigų politiką bei padidinti palūkanų normą. Taigi, kredito įstaigos turės lygiai tokias pat sąlygas ir vienodas galimybes konkuruoti, kokias būtų turėjusios, jei nebūtų įvykęs ECB pinigų politikos krypties pasikeitimas ir kredito įstaigos nebūtų gavusios nelauktų pajamų, todėl siūlomas sprendimas nepaveiks ūkio subjektų galimybės ar paskatų konkuruoti.

Įstatymo projektas taip pat pateiktas ECB nuomonei gauti. ECB atsakymo laukiama š. m. balandžio pradžioje, todėl įstatymo leidėjas turės galimybę įvertinti ECB nuomonę ir į ją atsižvelgti svarstydamas ir priimdamas Įstatymo projektą.

8. Ar Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Įstatymo projektą, kitų įstatymų keisti nereikės.

10. Ar Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas, o Įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymo projekte apibrėžiamos sąvokos derinamos nustatyta tvarka.

11. Ar Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektas neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymo projektui įgyvendinti Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininkas turės patvirtinti laikinojo solidarumo įnašo ir avansinio laikinojo solidarumo įnašo deklaracijų formas, taip pat nustatyti jų pildymo ir pateikimo tvarką.

Be to, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos turės nustatyti tvarką, kokia Lietuvos bankas teiks Valstybinei mokesčių inspekcijai informaciją, reikalingą laikinajam solidarumo įnašui administruoti, taip pat peržiūrėti ir prireikus patikslinti pagal savo kompetenciją teisės aktus, susijusius su naujai pavestų laikinojo solidarumo įnašo

administravimo funkcijų atlikimu. Minėti teisės aktai bus priimti iki Įstatymo projekto įsigaliojimo dienos. Numatyta, kad Įstatymo projektas įsigalios 2023 m. gegužės 1 d.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Prognozuojama, kad įgyvendinus įstatymus pagal tikėtiną scenarijų 2023 metais į valstybės biudžetą bus surinkta apie 130 mln. eurų, 2024 metais – apie 230 mln. eurų, o 2025 metais – apie 50 mln. eurų.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados
Specialistų vertinimų ir išvadų dėl Įstatymo projekto negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną „Eurovoc“

„Laikinasis solidarumo įnašas“, „kredito įstaiga“, „laikinojo solidarumo įnašo administravimas“.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai
Nėra.
